

his story

Af Benny Lihme

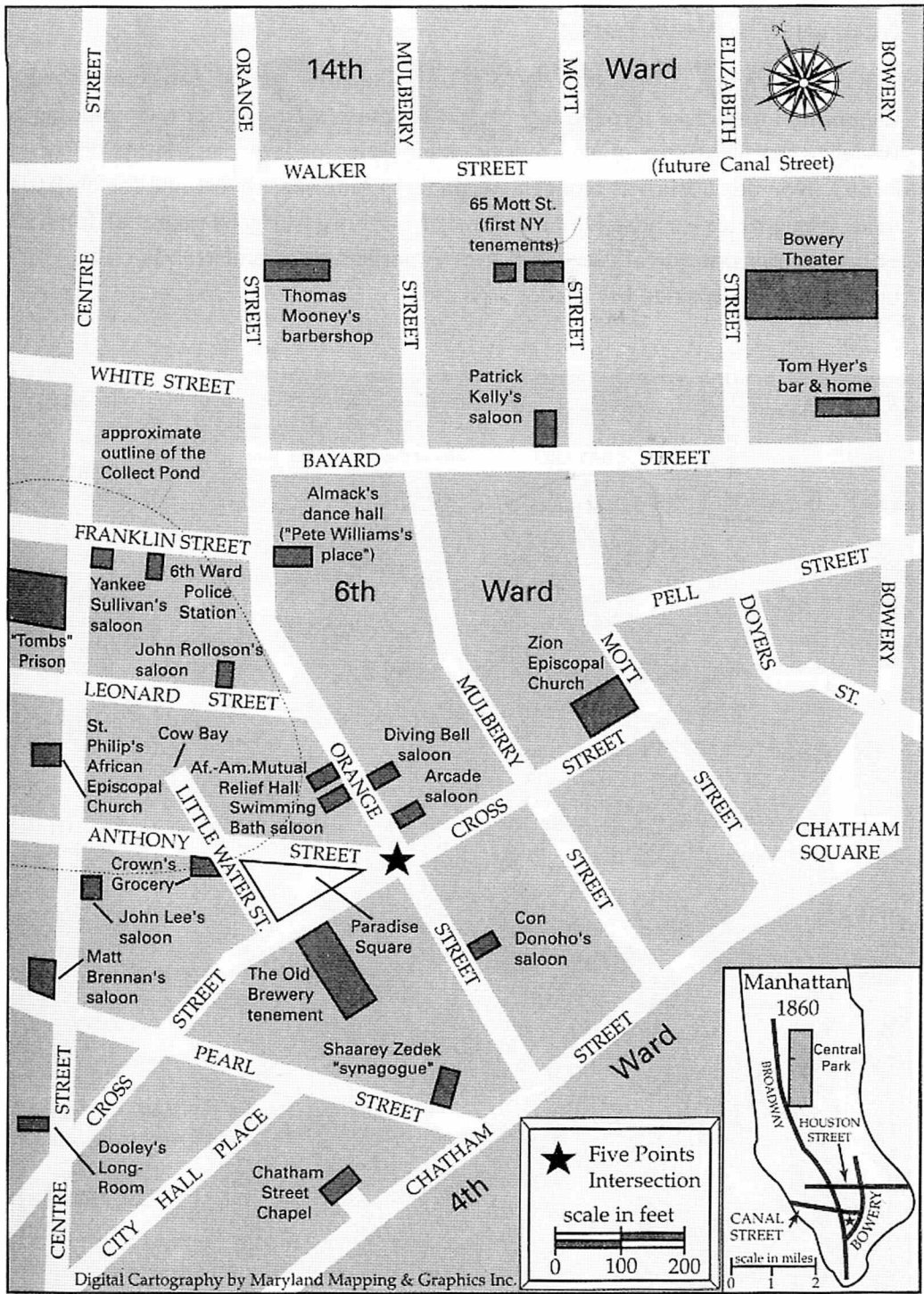
Jacob Riis' mest berømte enkeltbillede *Robbers' Roost* er ikke blevet mindre berømt efter Martin Scorsese-filmen *Gangs of New York*. Den store filmmester viser den danske fotograf respekt og gengiver bl.a. billedet i stort format i bogen om filmens tilblivelse. Scorsese-folkene daterer billedet fra en af Mulberry Streets passager til 1870'erne, mens det formentlig er mere korrekt, hvad historikeren Tyler Anbinder skriver i sit Jacob Riis-kapitel i *Five Points*, at Riis viser dette billede for offentligheden første gang i 1888.

Scorsese's New York:

"RIOT" – prøv lige at smage på dette optøjeriske amerikanske pøbelgrassatord. Og læs den historiske historie bag Martin Scorsese's etnografisk følsomme og voldelige storfilm *Gangs of New York* om bandekrige og lavproletariatets oprør i 1863, hvor der udskrives tvungen værnepligt i Amerika. I hvert fald for de fattige irske immigranter – andre kunne købe sig fri af Borgerkrigens slagterier for \$300. Et besøg i det område af New York hvor Amerikas mest omfattende civile uroligheder nogensinde har fundet sted.

Kort over Five Points, 1830-1854

Chinatown.

En modbydelig kold vind blæser gennem det sydlige Manhattan. Alligevel ser det ud til, at mindst et par hundrede mennesker denne søndag er mødt op til den sympatiske organisation Big Onion Walking Tours (www.bigonion.com) og deres 2 1/2 timer lange *Gangs of New York* filmrelaterede vandring i dette område, som filminstruktøren Martin Scorsese mener er den altafgørende geografiske lokalitet for indfrielsen af hans films undertitel: *America Was Born In The Streets*. Eller som det hedder i filmens musikalske tema med irske U2 *The Hands That Built America*.

Mit udsigtspunkt er et vinduesbord i Shanghai Cuisine (84-91 Bayard Street), en af Chinatowns bedre restauranter. De unge entusiastiske historikere fra bl.a. Columbia University har tilsyneladende måttet dele denne søndags fremmødte op i tre grupper. Guiden for gruppen lige ud for

mit blik, dér hvor Pete Williams' Place lå, står med ryggen til og den ene arm løftet, drejer rundt og panorerer med armen. Ja, dér, lige præcis dér lå "pre-Civil War" slumkoncentrationen med det ironiske navn Paradise Square. Officielle betegnelse the Sixth Ward, i folkemunde the Whiskey Ward.

I Scorsese-filmens periode var området kendt som *the Five Points*, et femvejs kryds som i en periode fra 1829 til ca. 1890 var berygtet som Amerikas mest moralopløste bydel.

Ny panorering med guidens arm: dér lå *the Old Brewery*, filmens udgangslokalitet bygget i 1792 og ved sin ombygning i 1837 New Yorks første egentlige lejekaserne/"tenement". "Ground zero for wretchedness" som historikeren Tyler Anbinder kalder bygningen i sin bog *Five Points* fra 2001.

Five Points by George Catlin, 1827

Five Points, 1867

I gaden til venstre for mit restaurantvindue, på adressen 65 Mott Street., ligger en syv-etages boligkaserne og vidner om den tids enorme boligspekulation som blev et af det nye Amerikas svar på horderne af tilrejsende.

Martin Scorsese har med sin film genoplivet New Yorks downtown fra 1860'ernes begyndelse. Hverken on location eller computeranimeret, men ved hjælp af en helt fantastisk håndværksmæssigt genopbygget bydel, inklusiv havn og to skibe, i Roms Cinecittà (tids)studier. I New York er lokaliteten den samme som danske

Jacob Riis gennemfotograferede godt 20 år senere i 80'erne, da kvarteret hed Mulberry Bend.

Et mere end 25-årigt personligt ønske, nogle siger en besættelse, er forløst med filmen efter Scorsese i 1970 havde forlæst sig på Herbert Asbury's sansenære kultbog *The Gangs of New York* fra 1927. Asbury har i øvrigt skrevet den samme bog to gange – den anden handler blot om Chicagos bander.

Sammen med belgieren og Lower East Side-new yorkeren Luc Santes underklasse-klassiker *Low Life* fra 1991 har Asbury

dannet forlæg for Scorsese's film og Sante har endvidere bidraget med en kort, autoritativ introduktion til den store bog om filmens tilblivelse, inkluderet det komplette filmmanuskript, som Miramax Books har udgivet.

"Marty" er selv vokset op i dette kvarter, dengang det stadig var til dels italiensk domineret. Hvem sagde *Mean Streets* og St. Patrick's Old Cathedral på Mott Street med byens første katolske kirkegård? Det italienske dog ikke så dominerende i in-struktørens barndom, som da italienerne i 1911 chauvinistisk pressede det nuværende navn Columbus Park igennem hen over hovedet på området kinesere.

Nogle hundrede meter fra mit udsigtspunkt har instruktøren haft sin barndom og ungdom, i Elizabeth Street, som er en god spisegade. Prøv f.eks. enten Oriental Garden i nr. 14 eller nogle af de malaysisk-kinesiske steder i passagen fra Elizabeth til Bowery under det gamle Bowery Theater, hvor de legendariske "Bowery B'Hoys" holdt til, når de da ikke var "hjemmefra" for at ilte det nationalistiske blod ved at banke sorte og irere i the Five Points.

Uagtet asiater i stort tal, der bor idag 85.000 i dette lille område!, kan man stadigvæk høre folk tale om Little Italy, som et særligt italiensk samfund. Men stort set har italienerne, som irerne før dem, spredt sig over det ganske New York, ikke mindst til Brooklyn og Staten Island. Eller de har slået rod i New Jersey, på den anden side af Hudson River, hvad den her i byen virkelig store TV-serie om den sen-moderne mafiafamilie Sopranos kan snakke med om.

Immigranterne kom til New York i store bølger fra omkring 1820 og frem. Første kæmpebølge som ramte byen var irere der flygtede fra hungersnød, anden kæmpebølge italienerne og tredje kinesere, tilsat store grupper fra forskellige tyske stater, øst-europæiske jøder og flygtende eller frigivne sorte slaver fra sydstatene.

Nu er det hele som sagt kinesisk, eller mere korrekt asiatisk, ikke mindst kvartets mange vietnamesere og malaysiere taget med i betragtningen. Når Umbertos Clam House (178 Mulberry Street) fortsat

hævder at være "The Heart of Little Italy", er det et levn fra fortiden. Men hvis man vil møde den, og i øvrigt er til muslinger og krabber, så er Umbertos om ikke den bedste italienske restaurant i området, så dog den mest ægte. Og desuden mafiahistorisk korrekt at aflægge et besøg: det var her mafiabossen Joey Gallo blev skudt i 1972.

Vil man spise overklasse-historisk inspireret i museumslignende temarelevante omgivelser, er stedet Delmonico's helt mod syd (56 Beaver Street), en central lokalitet i Caleb Carr's historiske krimi *Sindssygelægen* og kort brugt i *Gangs of New York* som stedet hvor politikere, journalister og redaktører spiser og taler sammen.

BANDERNE

Banden som social organisme i Five Points-områdets nedbrydende slum, angiveligt brugt som argument for at de sorte slaver hellere skulle forblive sådanne end nyde denne usle frihed, var ikke et decideret afvigerfænomen. Tværtimod var banden den normale sociale struktur for de i forvejen paria mærkede mænd, et broderskab og livsgrundlag som også de mange konkurrerende private brandkorps byggede på indtil byen fik et kommunalt brandvæsen i 1865.

Scorsese viser, hvordan de forskellige brandkompagnier rivaliserede og indimellem bekæmpede hinanden mens husene i the Five Points brændte ned. Stort set var de private brandværn dengang det samme som bander udstyret med brandsprøjter.

Hvor mytologisk forholdene omkring New Yorks brandfolk egentlig er, kan være svært at forstå for udenforstående. Men noget af den historiske baggrund for heltedyrkelsen af brandmændene efter 11. September ligger her. Og er også baggrund for nogle af de rygter, der gik omkring årsagen til de store forsinkelser på *Gangs of New York*, nemlig at dens lidet flatterende skildring af korrupte og indbyrdes konkurrerende brandfolk ville være upassende at sende ud i biograferne på et tidspunkt, hvor alle byens borgere med borgmester Guiliani i spidsen tilbad deres helte, selv

om det var tydeligt, at gamle stridigheder og samarbejdsproblemer mellem forskellige lokale brandstationer og lag i hierarkierne ikke var helt passé.

Lederne af de private brandværn brugte typisk denne position som afsæt for en karriere i det politiske liv, hvor de allestedsnærværende bander igen spillede en forbavsende og afgørende rolle. Baggrunden var indførelsen af almindelig valgret i New York i 1826. Uden indkomstbegrænsninger! Som Erling Bjøl skriver i *Gyldendals USA-historie* blev irernes stemmer i byen så betydningsfulde, at den politiker der fik fingre i dem dermed også ville få magt i den indflydelsesrige logeagtige politiske klub Tammany Hall og derfra nå videre frem til borgmesterposten.

Scorsese har tryllet den også i autoritativ historieskrivning legendariske skotske børstefabrikant og 3. generations amerikaner William "Boss" Tweed – "good Americans an' Demmycrats" – nogle år frem i tiden og i en mindre fedtfattig form end den virkelige histories fedtbjerg af en mand. I virkelighedens verden overtog Tweed den politiske magt over byen i 1870. Denne korrupte, men også folkelige politiker var besat af stemmer, og det var irernes han satsede på, for dem var der flest af. I periodens højdepunkt ankom helt op til 15.000 flygtende irere om ugen – og "Boss" Tweed modtog dem med varm suppe, når de gik i land ved Castle Garden på Manhattans spydspids.

Jeg så *Gangs of New York* i Loews på 11. gade i East Village og hele biografen grinede indforstået én gang, dér hvor Tweed forklarer en tungnem person, at det ikke er stemmesedlerne, der er det afgørende, men dem der tæller dem. Ikke sandt, det var ikke stemmerne, men "the counters" der bragte den yngre Bush til magten.

Politikere som Tweed betalte bandelederne for at skaffe stemmer, enten ved at disse med vold tvang folk til stemmeurnerne ("poll fixers"), hjalp dem med at sætte krydset det rigtige sted ("poll watchers") organiserede at de fattige afgav deres stemme flere gange efter at have været en tur rundt om barberen og fået skægget fjernet ("repeaters") osv. Som Marx og Engels beskrev det engelske lumpenprole-

tariat – de er ikke til at regne med, er til falds for dem der byder højst, kan gå til hvilken politisk side det måtte være osv. – således tilsyneladende også det amerikanske. Tweed allierer sig i filmen i lang tid med den nationalistiske bande *the Nativists*, som under lederskab af "minfar-blev-myrdet-af-englænderne-i-1814"-Bill the Butcher (fantastisk og djævelsk spil af Daniel Day-Lewis) mente, at efterkommerne af dem der havde udkæmpet befrielseskrigen mod den engelske kolonimagt, og som var født i Amerika, alene havde retten til ikke kun the Five Points, men hele Amerika.

Da dels styrkeforholdet lokalt i forhold til den irske bande *the Dead Rabbits* ("rabbit" = rå fyr, "dead" = vildt rå fyr/"baddest") ændrer sig til irernes fordel, og da den irske immigration ganske enkelt vælter ind over det sydlige Manhattan, skifter "Boss" Tweed bandeside. I filmens fremstilling betyder det, at lederen af Dead Rabbits (spillet af Leonardo DiCaprio) udvikler sig fra tribalistisk blodhævner – hans far dræbes af Bill the Butcher i filmens blodige åbningsslug mellem banderne – til politisk leder.

Det er selvfølgelig nærliggende at tro, at banderne er et produkt af den nye verdens storbylum. Erling Bjøl har i sin USA-historie imidlertid nogle interessante betragtninger som peger på, at bandefænomenet til dels er importeret fra Irland. Han mener således, at det var ved præsidentvalget i 1828 at "den irske stil" blev indført i amerikansk politik. Her sørgede bander af muskelstærke mænd for, at deres kandidats tilhængere kom til at stemme flere gange, mens modstanderne blev holdt borte fra urnerne. Det var metoder udviklet i de fattige irske fæsteres og landarbejderes kampe mod de engelske godsejere og godsforvaltere.

RACISME OG "RACE MIXING"

På trods af de håbløse omstændigheder der mødte irerne i New York, er det almindeligt i immigrationshistorien at betragte dem som en indvandringssucces. Udover at irerne ikke som andre indvan-

Optøjerne i New York i 1863 gik hårdt ud over den afro-amerikanske befolkning med bl.a. brutale mord og lynchninger som her i Clarkson Street. Der havde også været riots i New York i 1834 og 1849, men ingen så omfattende og grusomme som 1863-optøjerne (selv om også 1834-optøjerne, hvor modstandere af slaveriets ophævelse gik til angreb på afro-amerikanerne, var hårrejsende).

Ill: Fra the New York Illustrated News, July 25 1863, gengivet efter *Gangs of New York. Making the Movie*.

drede nationaliteter havde sprogproblemer, blev deres tilpasning grundlagt i en racistisk politik overfor de frigjorte sorte slaver som drog mod nord fra syden. Irerne var organiseret i fagforeninger, Den Katolske Kirke og Det Demokratiske Parti. I en fascinerende historiebog fra 1995, *How The Irish Became White*, fremstiller Noel Ignatiev hvordan det gik til, at undertrykte katolske irere i Irland blev til undertrykkere af de sorte i Amerika, for sidenhen at smelte sammen med den indfødte hvide race. Den dag i dag er for eksempel den irske politibetjent en amerikansk arketype. Scorsese illustrerer denne assimilationsproces med figuren "Happy Jack" Mulraney, som oprindeligt var en Dead Rabbit, men som skiftede side og blev (korrupt) politibetjent i "the biggest gang of all, the police".

Master Juba var det bedste kendte eksempel på en street culture-stjerne, som voksede ud af sin andegård og i lighed med vor tids rappere og break-dansere blev stjerne i den store verden. Her optræder han i London. Illustrated London News, Aug. 5, 1848 (gengivet efter Tyler Anbinder's bog *Five Points*).

Hvad Scorsese's fremstilling i øvrigt angår, er den med rette blevet kritiseret af afro-amerikanere for at underbetone de sortes situation. Hvilket især bliver tydeligt, hvis man læser Kevin Baker's store historiske roman *Paradise Alley*, hvor læseren lever med i en utrolig præcis tidshistorisk skildring af ikke kun de sortes tragiske liv, men også *kvindernes*. Bogens omdrejningspunkt er en irsk kvinde som gifter sig med en sort mand og den familie med tre børn der kommer ud af det. Altsammen som i Scorsese's film indhyllet i krudtrøg og den famøse tvangsudskrivning af fattige irene og sorte som slagtekvæg i Borgerkrigens helvede (de rige kunne betale sig fra militærtjeneste formedelst \$300).

Ignatievs pointe, at irerne med vold måtte kæmpe sig ind i den indfødte hvide race på bekostning af de sorte, bygger på at irerne helt konkret blev betragtet som sorte med betegnelser som "green niggah", "niggers turned inside out" osv).

Racismen til trods, var det imidlertid, til overklassens forskrækkelse, ikke ualmindeligt med race mixing blandt "the lower million" i Five Points distriktet, hvor det fordrukne og promiskuøse underklasseliv ikke sjældent smeltede folk fra forskellige racer sammen til fordel for en fælles "culture of the lowly". Men selv i

Five Points, hvor det var almindeligt med racemæssigt mixede par, ophidsedes hvide mænd ikke så meget over de sorte som sådanne, som over sorte mænd der dannede par med hvide kvinder

En særlig kulturel kreativ version af dette racemøde, er "opfindelsen" af stepdansen som har sine rødder i denne tid og i dette område af New York. Tyler Anbinders Five Points-bog har den meget udtryksfulde undertitel *The 19th-Century New York City Neighborhood That Invented Tap Dance, Stole Elections, and Became the World's Most Notorious Slum*, og byder bl.a. på et helt kapitel om Master Juba. Den mest berømte og feterede af de sorte dansere fra Pete Williams's place, én af Five Points-områdets mange saloons. Juba tilskrives opfindelsen af stepdansen som et møde mellem den amerikanske "shuffle" og den irske "jig", en dansehistorisk begivenhed og person som fik fuld respekt i 1995, da den ligeledes kulturmixende hiphop og break-dance indtog Broadway med danseforestillingen *Bring in Da Noise, Bring in Da Funk*.

DICKENS

Et af historiens mest berømte udenlandske besøg i Five Points fandt sted i 1841, hvor Charles Dickens gjorde den som slumturist i denne amerikanske pendant til Hogarth's *Gin Lane* i London. Dickens blev i umiddelbar forlængelse af publiceringen af hans kritiske *American Notes* udråbt som anti-amerikansk. Noget som formilgede den gnavne englænder, var imidlertid stepdansen, der som det idag også kendes indenfor hiphop-kulturen, udvikledes via "battles" (mellem irske og sorte dansere). Anbinder, der har et godt blik for de positive sider ved Five Pointernes frembringelse af *street culture*, citerer den engelske gnavpots opblødende noter, når det var afroamerikanernes dans og musik på Pete Williams Place det gjaldt: "Single shuffle, double shuffle, cut and cross-out, snapping his fingers, rolling his eyes, turning in his knees, presenting the backs of his legs in front, spinning about on his toes and heels like nothing but the man's fingers on the

tambourine; dancing with two left legs, two right legs, two wooden legs, two wire legs, two spring legs – all sort of legs and no legs – what is this to him? And in what walk of life, or dance of life, does man ever get such stimulating applause as thunders about him, when having danced his partner off her feet, and himself too, he finishes by leaping gloriously on the bar-counter and calling for something to drink..."

Andre berømteders besøg i the Five Points, foruden Dickens så forskellige folk som Davy Crockett og Abraham Lincoln, gjorde "slumming" til et udbredt fænomen blandt de bedrestillede klasser. På samme måde som Christiania i dag er en stor turist-attraktion i København, var Five Points det dengang i New York.

JACOB RIIS

Ingen historiske tekster om New York uden at den danske fotograf Jacob Riis nævnes for sit bidrag til reformer og sanering af ikke mindst det gamle Five Points-område. I Scorsese's film er der en kort billedparafrase over ét af Riis' bedst kendte billeder, *Robbers' Roost*, som desuden har fået en fremtrædende gengivelse i Luc Santes introduktion til bogen om filmens tilblivelse ligesom filmselskabet har brugt det i forskelligt pressemateriale, da filmen var under forberedelse. Riis' billede er endvidere blevet updated og farvelagt som cover-foto på de genoptryk af Asbury's bog (med forord af Jorge Luis Borges), som er fulgt i kølvandet på filmen. Så vidt så godt hvad angår det danske omdømme.

I andre sammenhænge er begejstringen for den danske fotograf imidlertid til at overse. I forbindelse med den store fotoudstilling *New York. Capital of Photography* på The Jewish Museum i 2002 blev Riis ganske enkelt vraget til fordel for Lewis Hine. Ikke i censureret stilhed, men med den explicitte begrundelse, at hans billeder var paternalistiske, etnisk fordomsfyldte, præget af raciale stereotyper osv.

Også i noget af den nye litterære fiktioniserede historie som omhandler Riis' periode, er der slemme udfald mod danskeren. I Caleb Carr's strålende *Sinds-*

Kvinde fra *Five Points* hjælper med at forsvare en nabo mod indtrængen af politi og *the Bowery Boys*.
Fra Frank Leslie's Illustrated Newspaper, 1857

sygelægen placeres Riis som en bornert person i New Yorks filantropiske kredse, der er bevidst nærsynet i sin manglende vilje til at beskæftige sig med børneprostitution (som er denne bogs omdrejningspunkt). Og i Kevin Baker's *Dreamland* (hvor Sigmund Freud optræder som besøgende i New York), fremstilles Jacob Riis som en selvretfærdig svensker.

FODGÆNGERBYEN

Nogle socialjournalister har leget med befolkningstallene og regnet ud, at hvis Manhattan var lige så tæt befolket i dag som Jacob Riis' Mulberry Bend i 1888, ville det svare til godt 30 millioner indbyggere. Eller hvis Manhattans befolkning idag skulle leve lige så tæt som immigranterne i Mulberry Bend, ville alle kunne bo i Central Park.

Det tættest befolkede område er fortsat,

hvor det gamle *Five Points* lå – i Chinatown. Selv om prisen for tættest befolkede lokalområde i mange år tilhørte the Lower East Side, området øst for Bowery, mellem Canal Street og 14. gade.

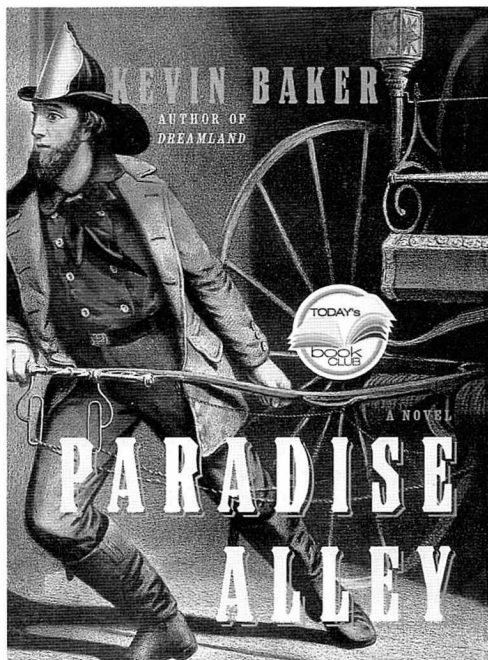
Men ellers er en af lyksalighederne ved at være i New York, i skarp modsætning til Los Angeles, at det er en fodgængernes by. Big Onion Walking Tours har mange gode organiserede tilbud til historisk- og bygningsinteresserede fodgængere. Men man kan også helt uden guide strække ud og mindes *Five Points*-epoken.

Start f.eks. i krydset Broadway/Houston St. – en lokalitet som er socialhistorisk kendt for, at man kunne fyre en haglbøsse af i en hvilken som helst retning uden at ramme en ærlig mand – og gå mod nord på Broadway indtil Great Jones Street. Drej til højre af denne let oversebare gade og besøg restauranten

Five Points (nr. 31). Baggrunden for denne udmærkede restaurants navn, et pænt stykke fra det egentlige Five Points-område, er en bande som blev startet i 1890'erne. *The Five Points Gang* var under ledelse af den tidligere mesterbokser Paul Kelly og holdt til i The New Brighton Dance Hall i Great Jones Street, som på et tidspunkt havde skønsmæssigt 1500 medlemmer. Deres rivaler var *The Eastmans*, overvejende "tough jews", under ledelse af Monk Eastman. En mytologisk figur som har leveret krop og liv til Jorge Luis Borges tekst "Monk Eastman, Purveyor of Iniquities". Hvilket er både en anden og den samme historie, som den Martin Scorsese fortæller.

Nå ja, hvad fodturen angår, der er selvfølgelig ikke grund til at blive hængende i Great Jones Street. Der gås videre hele vejen ned af the Bowery, den eneste større gade i New York, hvor der aldrig har ligget en kirke.

- *) Ruth, den kvindelige hovedperson i Kevin Baker's roman *Paradise Alley*, har fra den første dag hun ankom til New York hørt på det rygte, at 100.000 befriede slaver skulle bringes til New York for at tage arbejdet fra de irske mænd. Det var især de nationalistiske bander, der spredte rygten og truslen, og tilmed kaldte hende og hendes hvide landsmænd for "irske negere": "The Know-Nothing gangs calling her Irish nigger in the streets. Nigger, nigras, black niggers, green niggers...it was a city of Niggers" (s.74). Know Nothing bevægelsen var et hemmeligt selskab baseret på fremmedhad, hvis medlemmer kun måtte sige "I know nothing". Trådte i 1854 frem som politisk parti, *the American Party*.

Kevin Baker er en udmærket eksponent for "fiktionaliseret historie"-trenden i amerikansk litteratur. Hans seneste bog *Paradise Alley* er tidsmæssigt sammenfaldende med Martin Scorsese's film *Gangs of New York*. I modsætning til denne filmmagers forkærlighed for macho-figurer, tager Kevin Baker dybtgående og indlevet udgangspunkt i de irske kvinders situation og bevidsthed. Det er en bog, der godt kan tåle en oversættelse til dansk!